

ЩРИХИ ОТ ПЪСТРАТА ПАЛИТРА НА БЪЛГАРСКАТА КАРТИНА НА СВЕТА

Михаил Виденов. (2013). *Езиковедски щрихи и етюди*. София: Международно социолингвистическо дружество. ISBN: 9789548305310

Катя Исса

Университет по архитектура, строителство и геодезия

Чрез начина, по който възпроизвежда действителността, всеки народ създава своя уникална картина на света. Тя го отличава от другите народи, като достига сетивата чрез езика и играе ролята на най-важния идентификационен белег на всеки свой представител. Нейните контури, очертани от езика, от общ интерпретационен шифър за взаимно разбиране между отделните носители го превръщат и в най-добрия пазител на народността същност и памет. През вековете в картината на света на всеки език се добавят допълнителни нюанси и багри, които го променят и обогатяват.

Най-новата книга на акад. Михаил Виденов *Езиковедски щрихи и етюди* улавя в движение промените в съвременната ни езикова ситуация и наслажда върху българската картина на света онези от тях, които ще чертаят езиковото бъдеще на европейска България. Авторът с чувство за скромност ги нарича „щрихи и етюди“ вероятно за да подчертае, че не прави цялостен преглед на необхватната материя, а се спира само на наболели актуални проблеми. Но съдържанието на книгата обхваща, макар и избирателно, цялостния облик на съвременната българска езикова ситуация. Виденов акцентира на проблемните аспекти от съвременното, като ги щрихова, за да ги подчертае, и така обрисова бъдещата българска картина на света. Заглавието на книгата може да ни подведе да мислим, че става дума за фрагментарност на изложението. Внимателният прочит обаче ни показва, че това е добре премислена стратегия да се изложат най-важните проблеми на съвременната българска лингвистика.

Книгата съдържа около 30 свързани помежду си материала, оформени като заглавия на теми, отнасящи се до днешното състояние на българския книжовен език. В тях се търси и намира отговор на въпроси като например: какво става с официалния ни език през годините на прехода; къде отиват териториалните диалекти и жаргоните; каква е езиковата ситуация в селата; как се говори в столицата и в останалите български градове; можем ли да спрем със закони наплива на чужди думи; ще ни залее ли английският език; можем ли да „сътворим“ такъв закон, с който да регулираме, както си искаме, книжовния стандарт на речта ни; какво да правим с езика на малцинствата; каква е същността на езиковата свобода в масмедиите и т.н., и т.н. Така постепенно, на пръв поглед без задължителна последователност на изложението, Михаил Виденов маркира цялата ни езикова (и езиковедска) територия, в която щрихите са онези проблемни явления, които ще дадат отражение в близкото и по-далечното ни езиково развитие. И става ясно, че пред нас е поредният задълбочен и приносен научен труд по философия на езика.

Книгата започва с анализ на езиковата ни действителност в периода на проточилия се обществен преход след 10. XI. 1989 г. Подчертани са процесите на демократизацията, изразили се в промени на стилистиката в речевите изяви на новите обществени лидери. Изтъкнато е, че има промяна в подбора на лексикални средства. Българският книжовен език не търпи видими фонетични и граматични изменения. На повърхността излизат лексикални промени, чрез които се изменя стилистиката на официалната реч. Тя прави впечатление на оварварена: увеличени са ориентализмите, вулгаризмите, жаргонизмите. Туширано е табуто на непозволеното в речта. Днешният книжовен говорител не се страхува от битово-разговорния стил и смело го използва във високите стилистични нива, с което прави своя дискурс атрактивен и въздействащ. Това явление в книгата е наречено *стилистична революция*.

За всички тези явления акад. Виденов писа и предупреди далеч преди да са се случили, така че почти всяка от главите в книгата можеше да завършва според мене с изречението „Нали ви казах?“. Затова ми се иска да обърна по-специално внимание на главата „Щрихи към бъдещия облик на българската езикова ситуация“, която е поставена в плана на езиковата прогностика, наречена от автора езикова футурология. Въпреки мрачните прогнози на нашите демографи относно намаляването на числеността на българския етнически компонент и страха от увеличаването на ромския и турския етнос, съответно и на техните езици, авторът констатира, че „българската езикова ситуация няма да претърпи съществена промяна в конфигурацията на езиковото лидерство като следствие от ромския и турския език,... а от *европейската ни интеграция*, към осъществяването на която са насочени всичките ни усилия“

(с. 67). Неговите опасения произтичат не от увеличаването на броя на англицизмите в българската езикова среда, а от настъпващата *диглосия*, поставяща чуждия език като висок и представителен пред родния български, който да остане само домашен, битов език. Идеалният случай би бил според автора този – българинът да опровергава опасенията, като съхрани един контролиран българско-английски билингвизъм. Към това би трябвало да го подтикнат езиковедите.

В книгата се отделя пространно място на ролята и задачите на съвременния български езиковед. Многократно се изтъква, че книжовният език трябва да се наблюдава с научни методи, защитени с научна аргументация, отправени главно към кодификаторите. Не може да се кодифицира, без да се познава до подробности нормата. Отправена е критика и към Института за български език, че няма смелост да подложи на ревизия Балановото правило за синтактичната употреба на пълния и краткия член при имената от м. род, ед. число. Предложението на автора е това правило да не е задължително и в писмената ни практика. Включен е и въпросът за широко дискутирания закон за *употребата* на езика, с който да бъдат порицавани онези, които „показват бабайтлък“, като злоупотребяват в официалните си изяви с вулгаризми и от чист снобизъм прекаляват с чуждоезикови заемки. Авторът с основание ни внушава, че изработването на такива закони е деликатна работа и намесата в речевите изяви на хората следва да става внимателно, като се отчитат постиженията на социолингвистиката и психолингвистиката.

Не е подмината и темата за етническите езици у нас. Виденов е убеден привърженик на схващането, че държавата има едно задължение: да направи всичко необходимо българските граждани да усвоят писмено и говоримо книжовния ни стандарт, а не да обучава етносите на съответния им език. Директно е казано, че съвременното българско училище не е на необходимата висота. Пренебрегват се часовете по български език и се заменят с литературни анализи, което ще рече с учителски импровизации.

В книгата са включени и други теми като напр. т.нар. лингвистика на малките думи, различието между *стил* и *регистър*, джендърлингвистиката и т.н. Михаил Виденов, който вещо и професионално познава механизмите, движещи езиковото развитие, ясно и безспорно за пореден път доказва, че езикът е подчинен на обективни закономерности и не търпи субективни капризи. И тук, както в предишните си научни трудове, той доразвива теорията на книжовните езици. Виденов очертава параметрите на стратегиите в областта на етническите езици и регионалните книжовни норми, изяснява аргументирано своето виждане за ролята на езиковеда в процеса на стандартизация на езика, за отношението между узус, норма и кодификация и т.н., и т.н. – различни „етюди“ без претенции за изчерпателност. И в същото време – щрихи, без

плътност на нюансите и багрите, драснати на пръв поглед набързо. Те обаче очертават, обрисуват, маркират езиковата ни територия в цялост и пълнота. Акцентират като светещи електрически жици по картината на света, заредени с високо напрежение, върху проблемите, които езиковата ни политика може да предотврати. Събуждат (в навечерието на празника на народните будители) и разтърсват задрямалата кабинетност на науката, като я поставят, в духа на възрожденските учители, „на ползу роду“, за да ни има и утре и да говорим на български.

A GLIMPSE FROM THE COLORFUL PALETTE OF THE BULGARIAN PERCEPTION OF THE WORLD

Assoc. Prof. Katya Issa, PhD

✉ University of Architecture, Civil Engineering and Geodesy, Sofia
1, Hristo Smirnenski Blvd
1046, Sofia, Bulgaria
E-mail: katyaissa@abv.bg